

SCHOON ALS DE MAAN

Pieter Van Petegem

Ik wil het hebben over de Kerk. Ze is “schoon als de maan.” Daarmee doel ik niet op onze romantisch-sentimentele gevoelens bij een mooie maannacht, of de schoonheid van met de telescoop geschoten plaatjes van een maansverduistering.

Om te beginnen is de titel een Bijbelse verwijzing. Het is een citaat uit het Hooglied, een klein Bijbelboek waarin een soort bruidslieden worden gebundeld. Die liefdeszang van een jongen en een meisje wordt in de traditie gelezen als het lied van de hoogste relatie, die tussen God en zijn volk. De specifiek christelijke lezing hoort er het innige minnespel in tussen Christus, de bruidegom, en zijn bruid: de Kerk, of de individuele gelovige ziel.

Hooglied

In het zesde hoofdstuk is het meisje op zoek naar haar lief, en een soort koorstem vraagt: *“Waar is je lief heen gegaan, mooiste van alle vrouwen? Welke richting is hij ingeslagen? Dan zullen we hem samen met jou zoeken.”* (HI 6,1). – Wie zullen we dan samen zoeken? Christus natuurlijk. En de stem is als die van de klagende vrouwen bij de kruisweg. Het is de stem waarmee ook wij ons afvragen waarheen gevangenschap, lijden en sterven toch moeten voeren.¹ – Daarop antwoordt de bruid: *“Mijn lief is naar zijn tuin gegaan, naar zijn kruidentuin, om daar te hoeden en er lelies te plukken.”* – Natuurlijk! in een tuin moeten we wezen, een graftuin die ook een paradijselijke tuin van liefde en van leven is. – Daarom gaat de bruid verder: *“Ik ben van mijn lief en mijn lief is van mij; hij hoedt tussen de lelies.”* En dan komt de stem van de bruidegom: *“Je bent mooi, mijn vriendin, mooi als Tirsä, bekoorlijk als Jeruzalem, maar ook ontzagwekkend als een leger in slagorde!”* En iets verderop echoot het koor de woorden van de bruidegom als het vraagt: *“Wie rijst daar als de dageraad, schoon als de maan, stralend als de zon en ontzagwekkend als een leger in slagorde?”* Dat moet wel over diezelfde mooie vriendin gaan, die bekoorlijk is als Jeruzalem, en waar ook de volgende vraag naar verwijst: *“Wie komt daar uit de woestijn, leunend op de arm van haar lief?”* Het is volk Gods natuurlijk, de gemeenschap die oprijst na haar verlovingstijd in de woestijn leunend op de arm van haar lief, het is de schoonste aller vrouwen, de Kerk, schoon als de maan, stralend als de zon.

Kerkmystiek

Maar meer nog dan een Bijbelse verwijzing is de titel: de Kerk, schoon als de maan een heel kernachtige manier om diep naar het hart te gaan van de kerkmystiek van de Vaders. Zij hebben gezien hoe de Kerk als de maan de stralen van de Christus, de Zon der gerechtigheid, weerkaatst en hoe haar schoonheid gelegen is in de manier waarop ze van Hem straalt.

Troost en bemoediging

¹ Tussen haakjes, voor wie zich de Matteüspassie van Bach voor de geest kan halen, zo heeft trouwens ook Bach het begrepen in zijn Matteüspassie in de aria *Wo ist denn dein Freund hingegangen* (nr. 30), vragend waar gevangenschap, lijden en sterven Jezus moeten brengen.

Tot slot is de titel een troost en een bemoediging voor ons vandaag. We zitten met de Kerk verveeld. We worden er, door opmerkingen van buitenaf of door frustraties van binnenuit, zo vaak toe gebracht om naar de Kerk te kijken als een slecht werkende organisatie, in verval en met veel donkere kantjes. Terwijl we tegelijk als gelovige niets hebben dat we niet van de Kerk ontvangen hebben. We zijn niet eerst tot geloof gekomen en hebben ons dan verenigd tot een kerk, maar hebben in de schoot van de gemeenschap Christus' woord gehoord, zijn door de doop een nieuw leven binnengegaan en worden nog telkens gelaafd en gevoed in de eucharistie. Maar hoe kunnen we over dat grote geheim spreken en werkelijk iets van het mysterie laten proeven, zonder af te stoten met beelden die zelf bijna aanstootgevend zijn geworden? – De heilige Kerk. Het mystieke lichaam. Christus ons hoofd en wij de ledematen. De maagd en moeder die ons zoogt. Hoe is zo'n taal te rijmen met de povere realiteit waar het al bij al om gaat? We kunnen ons laten troosten, maar ook bemoedigen, en verheffen met het beeld van de Kerk, schoon als de maan, dat enige hemellichaam met getijden, met een duistere kant om zo te zeggen, maar toch in alles gericht op haar broeder en grote licht: de zon.

ZON EN MAAN

Zon en maan vormen een tweespan

Wie 'maan' zegt, zegt 'zon.' Die twee hemellichamen, 'zon en maan' horen samen, zoals de dag en de nacht, zo zegt ook het scheppingsverhaal op de vierde dag: "God maakte de twee grote lichten: het grootste om over de dag te heersen, het kleinste om te heersen over de nacht" (Gen 1,16).

Tussen zon en maan is er dus een heel sterke band, zodanig dat we van bruid en bruidegom kunnen spreken. De maan is 'het kleine licht', het zwakkere licht, het vrouwelijke zusterlicht, de zuster, bruid, in alles gericht op de zon – die het grote licht is, waarvan ze haar licht ontvangt. En de twee voeren een soort bruidsdans uit, waarbij het licht van de maan feller wordt, naarmate ze zich van de zon verwijdert; en het wordt volle maan, op het punt verst van de zon. En als ze dan terug tot de zon nadert, neemt ze af, tot ze verdwijnt in de volledige *vereniging* van nieuwe maan. Niet toevallig beschouwen daarom maanculturen de dag van nieuwe maan, de dag van de volledige *vereniging* van zon en maan als de perfecte dag voor het huwelijk.

Zon en maan zijn ook beide gericht op de aarde en bepalen wat groeit en bloeit

De antieke culturen observeren ook hoe beide daarnaast gericht zijn op de aarde. Het grote licht is de onoverwinnelijk zon, die brandt als een verschroeiend vuur dat alles rijpt, maar ook uitdroogt en enkel getemperd wordt door wolken of een lage stand aan de hemel. Dat aanvoelen zijn we met ons gekke moderne zonnekloppen op het strand een beetje kwijt. Maar denk aan de verzengende zon bij een hittegolf, in stedelijk gebied, en hoe we dan hunkeren naar de avond, wanneer het zachte, indirecte licht van de maan komt.

Haar licht is niet enkel zachter, maar ze staat ook in verband met water en vruchtbaarheid. Kijk maar naar de invloed van de maan op de getijden, op de *maandstonden*, op de sappen in de planten: bij wassende maan, wast alle vocht, en omgekeerd, bij afnemende maan, neemt alle vocht af. De maan moet dus wel heersen over het water. Zelfs de dauw heeft met de maan te maken, daarom toch zijn de nachten met een heldere volle maan zo nat, zo vol dauw. Maar de invloed van de maan reikt verder dan het water alleen, ze schenkt de vruchtbaarheid zelf. Daarom zullen vrouwen

gemakkelijker baren bij volle maan, wanner de maan het meest 'in haar element' is en ze de warmte van de zon (waar ze op dat moment volop van straalt) combineert met haar eigen vochtigheid. De maan is als lauwwarm vruchtwater, ze is als witte moedermelk, ze is het zogende moederlicht.

Zon en maan als symbolen

Die observaties kennen de Vaders, en ze hernemen ze wanneer ze samenvatten: *de maan is de bruid en zuster van de zon, aan de hemel gezet met eenzelfde functie als de zon, om licht te brengen en te heersen, en om wasdom te brengen.*² Maar, benadrukken de Vaders, zon en maan worden pas op de vierde scheppingsdag geschapen en aan de hemel gezet, dat is ná de planten. Ze zijn dus niet de verwekkers van al wat groeit!³ Wat we zien aan het firmament is daarom een symbolisch gebeuren, waaruit we iets leren over de verhouding tussen de *ware* zon en de *ware* maan.

Theophilus van Antiochië (korte geestelijke beschouwing over de 4e scheppingsdag)⁴

De vierde dag werden de grote hemellichten gemaakt. Omdat God, die voorkennis bezit, weet had van de dwaasheid van de ijdele filosofen, die zouden zeggen dat de dingen die op aarde groeien voortgebracht worden door de hemellichamen, om God te verwerpen. Daarom, opdat de waarheid duidelijk mag zijn, werden de planten en zaden gemaakt vóór de hemellichamen. Want wat later komt, kan wat eraan voorafgaat niet veroorzaken. Maar de twee grote hemellichten zijn beelden en dragers van een groot mysterie. **De zon is namelijk het beeld van God, de maan het beeld van de mens.** En zoals de zon de maan ver overtreft in macht en glorie, zo ver overtreft God het menselijke. En zoals de zon altijd vol blijft, en nooit afneemt, zo blijft God altijd volmaakt, vol van alle macht, en kennis en wijsheid en onsterfelijkheid, en alle goede dingen. De maan echter neemt maandelijks af, en sterft – qua macht –, omdat ze het beeld is van de mens; maar vervolgens wordt ze opnieuw geboren en wast aan, om een voorafspiegelingen te zijn van de komende opstanding.

DE MAAN ALS BEELD

De maan als beeld van de mens

De zon is door de blijvende volmaaktheid van de cirkelvormige zonnescijf het beeld van God, de maan met haar veranderlijkheid en vergankelijkheid is beeld van de mens. Maar de gelovige conclusie die de Vaders daaruit trekken, is heel sterk. Ze laten zien hoe de maan ons een liefdesweg toont. De maan neemt immers af omdat ze als een bruid gericht is op de zon en erop toesnelt. Ze gaat de bruidskamer binnen, om daar met de zon verenigd te worden in de duisternis van de liefde. Daarom is dat ook de enige manier waarop wij ons met Christus kunnen verenigen.

² Cf. Ambrosius, Exameron, Liber 4, Caput 7, §29

³ Cf. Theophilus van Antiochië, Ad Autolyicum II,15

⁴ Ad Autolyicum, II,15.

Augustinus (Brief aan Januarius)⁵

Let nu eens op wat we in Spreuken lezen: “De wijze blijft wie hij is, als de zon, maar de dwaze verandert als de maan” (Sir 27,12 Vg).⁶ De wijze die blijft wie hij is, wie zou dat anders zijn dan de Zon der gerechtigheid? ... In het zichtbare worden [immers] altijd weer bruikbare beelden gevonden voor het onzichtbare. Wie zou de dwaze die verandert als de maan, anders kunnen zijn dan Adam, in wie *allen hebben gezondigd* (Rom 5,12)? Terwijl de menselijke ziel zich verwijderd van de Zon der gerechtigheid, van het innerlijk schouwen van de onveranderlijke waarheid, richt de menselijke ziel al haar krachten op het aardse. Daardoor raakt ze meer en meer verduisterd, zowel in haar naar binnen gerichte vermogens als in haar naar boven gerichte vermogens. Maar **wanneer de menselijke ziel aan haar terugkeer naar de onveranderlijke wijsheid begint, raakt de uiterlijke mens steeds meer aangetast, terwijl de innerlijke van dag tot dag wordt vernieuwd** (2 Kor 4,16). Hoe groter de toewijding, des te groter de vernieuwing. Al het licht van ons verstand dat eerst op het lagere was gericht, wordt dan naar het hogere gekeerd en dus in feite van het aardse weggehaald. **Dit maakt dat onze ziel steeds verder sterft voor deze wereld en dat haar leven met Christus in God wordt verborgen** (Kol 3,3).

Als we ons als mens naar buiten richten, als we ons richten naar beneden, naar het aardse, naar wat in de ogen van de wereld groots is, schitteren we wel, maar verwijderen we ons verder en verder van de zon. Als we ons daarentegen naar binnen richten, en naar het hogere, lijken we uiterlijk te sterven en ten onder te gaan, maar sterven we ‘om ons leven te verbergen in Christus’.

Origenes geeft niet toevallig een heel parallele geestelijke lezing van het feest van nieuwe maan. Dat joodse feest vieren we naar de letter genomen niet meer. Maar in geestelijke zin vraagt dit feest van vernieuwing ons offer, ons sterven aan de wereld, zoals Augustinus het omschreef

Origenes (over Numeri hoofdstuk 28)⁷

Het derde feest waarvan de tekst spreekt, valt op de dag van nieuwe maan, waarop men eveneens een offer opdraagt (Num 28,11). Dit feest wordt *nieuwe maan* genoemd en vindt dus plaats wanneer de maan *vernieuwd* wordt. We zeggen dat ze nieuw is wanneer ze het dichtst bij de zon komt, en er zozeer mee verenigd wordt dat ze onder de glans ervan verborgen gaat. Misschien lijkt de goddelijke wet iets vreemds of zelfs overbodigs te bevelen. Want wat is het religieuze nut ervan om het feest in ere te houden van de nieuwe maan, dat wil zeggen wanneer ze met de zon is verenigd en samengevoegd? Naar de letter beschouwd, lijken deze dingen eerder bijgelovig dan religieus. Maar de apostel Paulus wist dat de wet niet over deze dingen spreekt. En daarom zei hij: “Laat niemand aanmerkingen op u maken inzake

⁵ Brief 55,5,8.

⁶ In onze hedendaagse vertalingen: “Het betoog van een vroom man is altijd wijsheid, maar de onverstandige is even wisselvallig als de maan” (Sir 27,11).

⁷ Homilieën over het boek Numeri 23,5.

eten en drinken of het vieren van feestdagen, nieuwe maan of sabbat. Dit alles is slechts een schaduw van de komende dingen” (Kol 2,16-17).

Laten we het feest van nieuwe maan dus op deze manier beschouwen. We hebben gezegd dat men het feest van nieuwe maan viert wanneer de maan vernieuwd begint te worden en ze zo dicht bij de zon komt dat ze er volledig mee verenigd wordt. Wel, de Zon der gerechtigheid (Mal 4,2) is Christus. Als nu de Maan, dat is de Kerk, die van zijn licht vervuld is, met Hem verenigd wordt en volledig met Hem samengevoegd, zodat, zoals de apostel zegt: “Wie zich met de Heer verenigt, met Hem één geest is” (1 Kor 6,17), dán is het *feest van nieuwe maan*. Want ze wordt nieuw wanneer ze de “oude mens aflegt” en “zich bekleedt met de nieuwe mens, die naar Gods beeld geschapen is” (Ef 4,22.24). En zo voltrekt ze waarlijk de plechtigheid van de vernieuwing, dat het feest is van nieuwe maan.

Uiteindelijk is dit niet meer zichtbaar noch verstaanbaar voor menselijke toeschouwers. Want wanneer de ziel zich volledig metgezel van de Heer heeft gemaakt en helemaal is geweken voor de glans van zijn licht, en ze volstrekt geen aardse gedachte meer heeft, geen wereldse noden, en niet poogt mensen te behagen, maar zichzelf volledig heeft toegewijd aan de wijsheid, het licht en de warmte van de heilige Geest, ze “*subtiel*” en *geestelijk* is geworden (Wijs 7,22-23), hoe zou ze dan door mensen waargenomen, of door een menselijke blik bevat kunnen worden? – Aangezien de “*psychische mens*” de *geestelijke niet kan begrijpen of bespeuren* (1 Kor 2,14).

Zo zal de ziel dus, wanneer ze door God vernieuwd wordt, waarachtig de feestdag vieren en het offer van nieuwe maan voor de Heer opdragen.

De maan als beeld van de Kerk

We zien dat de maan als beeld van de mens ons meteen ook brengt bij de maan als beeld van de Kerk. (Nieuwe maan is ‘wanneer de ziel door God vernieuwd wordt’, ‘wanneer de Kerk volledig verenigd is met Christus.’) De Kerk is immers de *ware* maan, omkleed met het licht van de *ware* zon, van wie ze haar licht ontvangt.⁸

– *Aangesteld over de nacht (als licht dat ons gidst en troost)*

Natuurlijk vieren we dus geen feest voor de hemellichten, maar onze liturgie is er wel aan gekoppeld. Want wat zich aan de hemelkoepel afspeelt, is een kosmisch mimespel van het grote mysterie van de

⁸ Dat is één van de twee hypothesen die bestaan. Augustinus bijvoorbeeld vermeldt de tweede mogelijkheid, namelijk dat de maan een sfeer is met een lichtende en een donkere helft, en geeft daar ook een geestelijke betekenis aan. Maar het is mooi dat wat blijkt overeen te komen met de fysieke werkelijkheid ook het mooiste beeld is van Christus en de Kerk: de maan ontvangt haar licht van de zon. (En de sterren, die als de apostelen zijn, ontvangen het licht van de zon via de maan.)

mens en de Kerk. Zo hoort Pasen bij volle maan.⁹ In de paasnacht, die nacht van tranen en onheil, is onze Zon Christus onder gegaan, maar gaat een ander licht helder en vol stralen, en wel stralen van het licht van de Zon, die dood is, maar leeft!¹⁰ Dit is de nacht waarin de koorstem van het Hooglied de Kerk bevraagt: Waar is je lief heen gegaan, mooiste van alle vrouwen? ... Dan zullen we Hem samen zoeken... Hij is naar zijn tuin gegaan, zijn graftuin. Dit is de nacht waarin het koor roept: Wie rijst daar op als de dageraad, schoon als de maan, stralend als de zon? De Kerk natuurlijk, stralend van het *lumen christi*.

Anastasius van Sinai¹¹

Het lijkt mij dat het beeld van de zon en de maan zowel in de taal, als in de werkelijkheid als in de vormelijkheid goed overeenstemt met Christus en de Kerk. Toen God deze twee lichten had gemaakt, plaatste Hij de grote zon meteen in het firmament aan de kant van het opgaan en de maan aan de kant van het ondergaan. Dit beeld leert ons dat aan het begin van Christus' komst, zolang de geïncarneerde Christus zelf op aarde scheen, de Kerk niet scheen, want ze stond nog aan de kant van de ondergang der zonde. Maar wanneer Christus heenging naar de Vader en onderging aan de hemel, ging zij op als de maan. Toen toonde ze haar werkingskracht, **toen heerste ze over de duisternis van de nacht, toen verlichtte ze hen die in de duisternis waren**, toen vertrapte ze de machten en krachten en heersers van de duisternis van deze eeuw, en onderwierp zij als regentes en heerseres elke duivelse duisternis van invloed of bedrog. En daarom staat er geschreven dat ze door God aangesteld werd als heerseres over de nacht, **na het ondergaan van de zon Christus**, van wie ze op onzichtbare wijze haar licht ontvangt, zoals de maan van de zon.

Nu de zon Christus is ondergegaan (in zijn lijden en dood), is de nacht gekomen waarvan het scheppingsverhaal spreekt, de nacht waarover de Maan is (aan)gesteld.

En telkens, in de eucharistische presentstelling van Christus' dood gaat zo de zon onder en komt de maan in volle glans aan de donkere hemel op om in haar volle maanschijf van het licht van Christus te stralen. De glans van de Kerk is dus heel bijzonder, want ze straalt van de vernederde, die in de vernedering Koning geworden is, koning naar het beeld van de koning in Psalm 72, die (v. 4) "het geringe volk beschermt, de kinderen der armen verlost en *hun verdrukkers verslaat*" en (v. 12) "*de arme die steun vraagt bevrijdt, de ongelukkige zonder hulp*" en die (v. 5) "zal leven zolang als de zon blijft stralen, zolang als de maan aan de hemel staat", ja (v. 7) "tot het einde der maanden" (dat is meer letterlijk: tot de maan er niet meer is).

Origenes drukt met een allusie op die Psalm heel compact uit van welk licht de Kerk straalt.

Origenes¹²

⁹ We vieren het op de eerste zondag (zondag om op de opstandingsdag te vallen) na de eerste volle maan van de lente, dat is de eerste *maand* van het Hebreeuwse jaar, de maand van de nieuwe oogst. (cf. Augustinus, Brief 55, 1 & 3,5).

¹⁰ En Aswoensdag trouwens, 46 dagen vroeger – 40 dagen plus 6 zondagen –, dat is een *maand* en een half, valt dus net op nieuwe maan, op het duisterste moment.

¹¹ *Hexaemeron*, Boek IV, VII, 3 (PG 89, 903A-D).

¹² *Johannescommentaar* VI, 55 (§37).

We worden geleerd om vertrouwen te hebben, zelfs als we verdrukt worden in de wereld, omdat we geleerd hebben dat de reden om te vertrouwen de volgende is: de wereld is overwonnen, ze is namelijk onderworpen aan de Overwinnaar. Alle volkeren, verlost van hun vroegere heersers, dienen Hém, want door zijn eigen lijden *bevrijdt Hij van hun verdrukking de arme die steun vraagt, de ongelukkige zonder hulp* (Ps 72,12). Deze Redder nu, die de bedrieger vernederd heeft door zijn eigen vernedering, blijft als geestelijke zon¹³ aanwezig bij zijn schitterende Kerk, die op symbolische wijze *Maan* genoemd wordt, voor de komende geslachten der geslachten.

En dus, zelfs als het licht van die Maan zwak is in onze wereld, komt dat licht van die zon. Daarom is de ware maan niet zomaar een droeve, zwakke verschijning, maar een troostende licht, dat het pad verlicht van de wandelaar die we zijn als we onze weg gaan door de nacht van deze wereld.¹⁴

Afnemende maan en verduistering

Maar vaak overvalt ons het gevoel dat dat troostende licht eerder op weg is om helemaal uit te doven. Als we onze maan aan de hemel zien staan, lijkt ze wel een weduwe, steeds meer in zwart gehuld naarmate ze van haar licht en bruidegom beroofd wordt.¹⁵

Wel die verduistering maakt deel uit van de getijden van de maan, zegt Ambrosius van Milaan.

Ambrosius¹⁶

“Gij maakt de maan om de tijd aan te geven, de zon weet wanneer zij onder moet gaan” (Ps 103,19). Want wanneer de dag haar uren vol begint te maken, weet de zon dat het tijd is om onder te gaan. De zon heerst dus over de dag, en over de nacht heerst de maan (Gen 1,16) die zichzelf moet schikken naar de wisselingen van de *tijden*, en nu eens van licht vervuld is, en er dan weer van verstoken is. Volgens de meeste auteurs mogen we deze passage op mystieke wijze toepassen op Christus en de Kerk.

In die zin dat *enerzijds* Christus weet had van zijn eigen lichamelijke passie, wanneer Hij zei: ‘Vader, het *uur* is gekomen, verheerlijk uw Zoon’ (Joh 17,1), om door zijn *ondergang* het

¹³ De wending *νοητός ἥλιος* is niet eenvoudig weer te geven; is het hier de zichtbare zon, die zo een beeld is van de ware zon? of gaat het over de geestelijke zon, Christus, die het licht is van de ene Zon, de Vader (aangezien Christus voortaan ook ‘bij die Zon’ is en op die wijze bij de Kerk)? In elk geval blijft de gestorvene nu als overwinnaar schijnen.

¹⁴ Cf. Theodoretus van Cyrus, *Hoogliedcommentaar* IV, 9, PG 81, 177B.

¹⁵ Anastasius, *Hexaemeron* IV, VII, 4 (PG 89, 903A-D): “Daarom, zoals een maan die zich van God afwendt... die van God beroofd wordt... die namelijk het licht ontnomen wordt, ondergaat de Kerk de duistere eclipsen van ketterijen en verdrukking door vijanden. Verzwakt en als verduisterd hervindt ze echter snel haar licht en schijnt opnieuw.”

¹⁶ *Exameron*, Boek IV, 2, 7.

eeuwig leven te geven aan allen die onder de dreiging leefden van de ondergang in de eeuwige dood.

En dat *anderzijds* de Kerk haar *tijden* heeft, van vervolging, en vrede namelijk. De Kerk lijkt wel, zoals de maan, haar licht te verliezen, maar ze verliest het niet. Ze kan verduisterd worden, maar ze kan haar licht niet verliezen. Wanneer ze immers tijdens vervolgingen door de afvalligheid van sommigen wordt verzwakt, dan wordt ze aangevuld door het getuigenis van martelaren, zodat ze, schitterend van die overwinningen van het voor Christus vergoten bloed, het licht van haar toewijding en geloof des te weelderiger over de gehele wereld kan uitstorten.

Maar we moeten nog een stap verder gaan: de verduistering en neergang is niet zomaar een bijproduct van de geschiedenis, het jammere gevolg van de menselijkheid van de Kerk. Neen, het is de onontkoombare weg om naar God te gaan. De weg die de maan moet gaan, is dus geen bijkomstigheid, maar verbergt een groot mysterie: het sterven van de Kerk.

Ambrosius¹⁷

Als je je afvraagt hoe het kan dat de maan verlies moet ondergaan, terwijl ze toch een zo grote eigen kracht tot verandering bezit, besef dan dat hierin een groot mysterie ligt. En leer uit dit voorbeeld, o mens, dat er niets menselijks bestaat of niets in de wereld gemaakt wordt dat niet ooit verdwijnt. Zelfs de maan, aan wie de Heer de zo belangrijke taak heeft gegeven om de aardschijf te verlichten, wast aan en neemt af. Want afnemen doen alle dingen die uit het niets geschapen zijn: ze komen tot volmaaktheid en vervolgens vermindert die volmaaktheid weer. “Hemel en aarde zullen immers voorbijgaan” (Mt 24,35). Waarom temperen we onze emoties dan niet, zodat we bij tegenslagen niet neerslachtig worden?

Maar we moeten nog verder gaan, want je moet de maan niet beoordelen met de ogen van je lichaam, maar met de levendigheid van je geest. De maan neemt af, om de elementen te vullen. Dit is waarlijk een groot mysterie.

Het werd haar gegeven door Hem die zijn gaven gaf aan alle dingen. Hij heeft haar ontledigd, om te vullen, want Hij heeft zichzelf ontledigd om alles te vervullen. Hij heeft zichzelf immers ontledigd om tot ons neer te dalen. En hij daalde tot ons neer om voor allen op te stijgen. Er staat immers geschreven: “Hij die is neergedaald, is dezelfde die ook is opgestegen hoog boven alle hemelen, om het heelal te vervullen” (Ef 4,10). [Toen *Hij die zich ontledigd had* kwam, werden zijn leerlingen immers van volheid vervuld.] Daarom zegt één van zijn apostelen: “Van zijn volheid hebben wij allen ontvangen” (Joh 1,16). *De maan verkondigt dus het mysterie van Christus.*

¹⁷ *Exameron*, boek IV, 8, 31-32.

Het is geen onbeduidend iets waarin Hij zijn teken heeft gesteld. Het is geen onbeduidend iets dat het beeld (*typus*) draagt van de geliefde Kerk. Dat is wat de profeet aanduidt wanneer hij zegt: "Gerechtigheid zal in zijn dagen opbloeien en een overvloed aan vrede tot de maan er niet meer is" (Ps 72,7). En in het Hooglied zegt de Heer van zijn bruid: "Wie rijst daar als de dageraad, schoon als de maan, stralend als de zon" (HI 6,10)? En terecht zegt Hij dat de Kerk schoon is als de maan, zij die straalt over de hele wereld en zegt, terwijl ze de duisternis van deze wereld verlicht: "De nacht loopt ten einde, de dag breekt aan" (Rom 13,12).

Zoals de maan gaat de Kerk regelmatig onder en gaat ze op. Maar door haar ondergangen is ze toegenomen, en ze verwierf uitbreiding terwijl ze door vervolging afnam en gekroond werd met de belijdenis van de martelaren. Dit is de ware maan, die door het eeuwige licht van haar broeder haar licht tot licht van onsterfelijkheid en genade heeft gemaakt. Want de Kerk straalt niet van haar eigen licht, maar van Christus' licht. Haar glans heeft ze verkregen van de Zon der gerechtigheid, zodat ze zegt: "Ikzelf leef niet meer, Christus is het die leeft in mij" (Gal 2,20). Zalig is zij die dergelijke eer te beurt viel! Laat me je daarom niet zalig prijzen om je vernieuwingen, maar als beeld (*typus*) van de Kerk. In het eerste geval was je immers een slavin, maar in dat laatste geval ben je de geliefde!

Kortom, het is eigen aan de Kerk als maan dat ze voortdurend moet sterven, dat wil zeggen sterven aan de wereld door niet aan zichzelf te denken, maar door te leven als burger van een andere wereld, door op geestelijke wijze te leven, in Christus aan God toegewijd.¹⁸

We kunnen de Kerk dus definiëren als de gemeenschap van de stervenden ten leven. We zijn die gemeenschap in de woestijn, op weg naar het beloofde land. (Cf. het Hooglied: 'Wie komt daar uit de woestijn, leunend op de arm van haar lief?') We hebben ons kruis opgenomen en zijn met Christus onderweg naar Golgotha, nog op weg naar Pascha; we moeten namelijk heel letterlijk nog door de dood heen naar het leven.

Cyrillus van Alexandrië¹⁹

Daarom, mijn broeders, laat ons het loflied op de dood der Kerk zingen, op haar dood, die ons heemwaarts voert naar de bronnen des levens, dat leven, dat heilig is in Jezus Christus. (...) Als gij het woord 'Kerk' hoort, weet dan, dat men u spreekt van de heilige gemeenschap der gelovigen. Deze Kerk is aan het sterven: doch haar sterven voert ons in het andere leven, uit de zwakheid in de kracht, uit het veracht-zijn in de glorie, uit het verval in onvergankelijkheid, uit de grenzen van de tijd in het goddelijke onvergankelijke leven.

We leren van de maan dat ons oud worden en verwelken samengaat met onze vereniging met de zon. Sterven is niet slechts ondergang, maar het is *naderen tot de zon*, zoals Augustinus zegt.

¹⁸ Cf. Cyrillus van Alexandrië, *Glaphyrorum in Genesisim* 6, PG 69, 329BC.

¹⁹ *Glaphyrorum in Genesisium* 6 & 4 (PG 69, 329C. 224D).

Augustinus²⁰

We mogen het beeld van de maan geestelijk toepassen op de Kerk, die eerst klein is, dan groeit, en vervolgens door de sterfelijkheid van dit leven lijkt te verouderen... maar enkel **om te naderen tot de zon!**

Volle maan

En nu komen we bij de eindtijdelijke richting van de maansymboliek. Als de veranderlijkheid van de maan staat voor de vergankelijkheid van de mens, dan wijst Psalm 72 met 'de overvloed aan vrede tot de maan er niet meer is' vooruit naar de tijd zonder die vergankelijkheid. Augustinus werkt dat verder uit.

Augustinus²¹

De Kerk die nog sterfelijk is, wordt in de Schrift vanwege haar veranderlijkheid met het woord 'maan' aangeduid. (...) In dat verband staat er over de trouwe boodschappers van de waarheid, die de Kerk overal voortbrengt, dat ze zijn *zoals de maan, die als een trouw getuige voor eeuwig aan de hemel staat* (Ps (88)89,38). Maar wanneer de psalmist het rijk van de Heer bezingt, zegt hij dat er *in zijn dagen gerechtigheid zal opbloeien en een overvloed aan vrede tot de maan er niet meer is* (Ps (71)72,7). Met andere woorden: de overvloed aan vrede zal zo omvangrijk worden dat ze alle veranderingen die onze sterfelijkheid kent, zal wegnemen. *Dan zal de laatste vijand worden vernietigd, de dood* (1 Kor 15,26). Alles wat ons met onze zwakke natuur dan nog bezwaart, en waardoor we de volmaakte vrede nog niet hebben, zal geheel worden verteerd *wanneer dit vergankelijke lichaam met het onvergankelijke wordt bekleed en dit sterfelijke met het onsterfelijke* (1 Kor 15,53). Vandaar dat de muren van de stad Jericho, wat, naar men zegt, in het Hebreeuws 'maan' betekent, ook instortten nadat de ark van het verbond er zeven keer omheen was gedragen (cf. Jos 6,16.20; Heb 11,30).

Volle maan is telkens het beeld van de eindtijdelijke volle maan. Want *bij volle maan staat ze recht tegenover de zon, schouwt ze zijn aangezicht en weerspiegelt de zon als een spiegel. Ze wordt dan volledig lichtend en niets blijft er aan haar dat niet stralend is.*²² We zouden zelfs kunnen zeggen dat de eindtijdelijke volle maan betekent dat de maan zo volledig van de zon straalt, dat ze er niet meer is (cf. Ps 72,7).

²⁰ *Enarrationes in Psalmos*, 103, 3, 19.

²¹ *Brief 55*, 6,10.

²² Cf. Theodoretus van Cyrus, *Hoogliedcommentaar* IV, 9, PG 81, 177A.

Nieuwe en wassende maan

Maar niet enkel de volle maan wijst zo vooruit, ook de cyclus van de maan. Want de Kerk heeft wel – met de woorden van Ambrosius –, zoals alle aardse dingen, haar tijd van opkomen en verval, maar, in tegenstelling tot al het andere, hernieuwt zij zich weer in haar ondergang, als ze zich terug verenigt met Christus. Dus de belofte van hernieuwing van de Kerk (het nieuwe elan dat we allemaal zo graag zouden in gang steken) ligt niet in het opblinken van haar eigen licht, maar in het zich toewenden naar het licht van Christus. Tot daar zullen we wellicht graag instemmen. Maar, let op, het zich naar de zon toewenden is in de cyclus van de maan gelijk aan het afnemen! En wel tot ze volledig in de duisternis verdwijnt, in de vereniging van de nieuwe maan.

En het is pas in die vereniging dat de Kerk vruchtbaar wordt. Ze wordt maar bruid in die vereniging met Christus in de dood, ze wordt maar moeder en bron van dauw doorheen het sterven. Want het is met het licht van de opstanding dat ze oprijst als wassende maan. Zo is het leven-gevende aspect van de Kerk beeld en verderzetting van het leven dat in Jezus ontspruit uit de dood: je zou kunnen zeggen dat de maan zwanger wordt van die genade. Enkel op die manier wordt de Kerk, de ware maan tot Koningin van het leven, wordt ze wat de antieken noemen de water-verschaffende maan, zo wordt ze de maan die de dauw van de genade verspreidt.

Maximus van Turijn²³

Groots is de loop van de maan, ja zelfs een groot mysterie: ze dooft haar licht uit, om de wereld te herscheppen met vocht en buien.

En dat water dat de Kerk schenkt, is het doopwater, waarin ze nieuwgeborenen baart. Want in het doopwater gaan we onder met Christus en komen we tot de vereniging met Hem in de dood.

Maximus van Turijn²⁴

Helemaal terecht wordt de Kerk vergeleken met de maan, omdat ook zij ons begiet met dauw – van de afwassing *van de zonden* – en de aarde van ons lichaam levend maakt met de dauw van de doop.

De Kerk is de moeder die baart doorheen het water van de doop, en tot de volheid bereikt is, ligt ze in barensweeën. (Merk op dat het de gewoonte was om lauwwarm water te gebruiken voor de doop. Het is immers opgewarmd door Gods Geest, de stralen van de ware Zon. Zo stelde men zich trouwens ook voor dat het leven ontstond in de zee, door de stralen van de zon. Gelovigen zijn dus als vissen die gebaard worden in het water van de Kerk. En dat is ook precies wat gebeurt op de vijfde scheppingsdag. Nu op de vierde dag zon en maan zijn geschapen, ontstaat op de vijfde dag het leven – vissen en vogels.)

– Teken aan de hemel: Garant van de verrijzenis en Middelaars

Die barendende moeder, met haar lauwwarme water wordt ook verbeeld door de vrouw uit het boek Apocalyps, bekleed met de zon, en onder haar voeten de maan. Het is de vrouw die boven de veranderlijkheid staat die de maan is, ze is boven het lot van het ondermaanse tranendal verheven.

²³ *Homil.* 101 (PL 57, 487C).

²⁴ *Homil.* 101 (PL 57, 488B).

En uit haar schoot komen allen voort die bevrijd zijn van het doemdenken van het lot en het nutteloze fatum van de dood. Ze is de poort naar het christelijke rijk van de vrijheid.

Verrijzenis

Maar de maan wijst ook op een andere manier met haar cyclus boven zichzelf uit, als de 'trouwe getuige' (Ps 89,38). Want in het zich hernieuwen van de maan zien we sterven én verrijzenis. De maan is dus ook symbool van de opstanding van het lichaam.

In de maan zien we, zoals Theophilus van Antiochië helemaal in het begin zei, de mens. En onze lotsbestemming is: opgaan om ten onder te gaan. We lijken op de maan, die op nieuwe maan geboren wordt, wast tot een volle maan en dan weer verdwijnt. Ook wij worden geboren, groeien, komen tot volle wasdom en gaan dan over de top heen om te verwelken, oud te worden, te sterven en in het graf te belanden. Maar dan kan zich, ook aan ons, het mysterie van de maan voltrekken: "Zij wordt opnieuw geboren, aangezien ook wij opnieuw geboren zullen worden, en er ons een andere geboorte wacht." Kortom: "De maan staat borg voor de opstanding."²⁵

Middelares

De Kerk is ten slotte ook de Middelares, zoals in het klassieke denken de maan tussen het ondermaanse en het bovenmaanse staat. Want ze staat tussen de aarde en de zon in, ze is enerzijds de grens van het ondermaanse, waar alles sterfelijk en vergankelijk is, en is anderzijds de toegangspoort tot de goddelijke ether.

Anastasius van Sinai²⁶

De zon heerst over het oogstseizoen, want het is het droge element. De zon is dus beeld (*typos*) van Christus die komt om, tot slot van de eindtijdelijke oogst, helemaal op te drogen wie onder de zonde leefde. Hij is de zon "die opkomt met haar verzengende hitte" (Jak 1,11) om de schepping te doen vergaan. (...) Maar de maan heeft de leiding en het absolute bestuur over de geest van de wind en over het water, als beeld van de Kerk, die ons is geschonken als de Maan van Christus, en die de macht en het bestuur is gegeven opdat wij door haar zouden geboren en opnieuw geboren worden, tot de nacht van deze wereld vordert en ten einde loopt, en Christus, de Zon der gerechtigheid, opnieuw opgaat.

Zo'n betekenissymfonie bij het kijken naar de maan. Daarom past het wel om af te sluiten met dit loflied op de ware maan, om onze liefde voor de Kerk te laten ontvlammen. Het is heel opmerkelijk dat ook voor Anastasius de meditatie over de maan de liefde voor de Kerk zelf wakker maakt. Het weze ons een troost en een bemoediging.

SLOT: GIJ ALTIJD STRLENDE MAAN

Anastasius van Sinai²⁷

²⁵ Serverianus Gabala, De mundi constitutione Or. 3,5 (PG 56, 453C).

²⁶ *Hexaemeron* IV, VII, 5 (903D).

²⁷ *Hexaemeron* XII, V, 6 (slot boek).

Mindert toch niet, of verduistert toch niet,
gij altijd stralende Maan,
en leidt ons op ons pad
in de nacht van de goddelijkheid van de schriften,
die zo duister en onbegrijpelijk is.

Houdt toch niet op,
gij bruid en weggenoot van de Zon Christus
– uw maanechtgenoot die u met licht omkleedt –,
houdt toch niet op
ons Zijn stralen te zenden,
zodat vele sterren van Hem verlicht via u,
door uw toedoen ontvlammen... voor u.